

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”De är fantastiska människor...”

- En kvalitativ studie om frivilligorganisationers upplevelser av situationen för hemlösa män i Göteborg.

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Termin VT15
Författare Louise Haglund och Astrid Johnsson
Handledare Tore Brännberg

Abstrakt

Titel: “De är fantastiska människor...” En kvalitativ studie om frivilligorganisationers upplevelser av situationen för hemlösa män i Göteborg.

Författare: Astrid Johnsson och Louise Haglund

Nyckelord: hemlöshet, alkohol- och blandmissbruk, frivilligorganisation, Göteborg.

En kvalitativ studie med syfte att undersöka personal på frivilligorganisationers upplevelser av hur situationen förändrats mellan 2008-2015 för hemlösa män i Göteborg. Målgruppen för studien är medelålders män i hemlöshet som lever med alkoholproblem. Studien grundas på fyra individuella intervjuer och en fokusgruppsintervju med respondenter från fyra olika frivilligorganisationer. Studiens resultat har växt fram på ett induktivt sätt genom tematisering och en analys i två steg. Den socialkonstruktionistiska teorin och begrepp från socialpedagogiken har använts för att förklara och förstå studiens resultat. Studiens resultat visar att frivilligorganisationernas upplevelse är att studiens målgrupp framstår som mindre accepterade i dagens samhälle än tidigare år. Ett annat resultat är att distinktionen mellan olika missbrukargrupper har i viss utsträckning lösts upp eftersom många som tidigare endast använt alkohol som drog idag tar olika sorters droger. Ytterligare ett resultat är att det blivit fler utsatta grupper i Göteborgs stad. Slutligen är ett resultat att nolltoleranspolitiken Göteborg Stad driver eventuellt påverkar vilka sorters verksamheter som prioriteras för målgruppen. Slutsatser vi dragit är att samhället idag har en högre acceptans för individer som har möjlighet att bidra till samhället på ett för samhället accepterat vis. Ytterligare en slutsats är att situationen för de hemlösa medelålders männen med alkoholproblem har försämrats i olika avseenden.

Innehållsförteckning

Förord.....	1
1. Inledning	3
2. Syfte och frågeställningar	6
3. Tidigare forskning.....	7
4. Teori.....	10
4.1. Socialkonstruktionism.....	10
4.1.1. Socialkonstruktionism och normer	11
4.2. Begreppen innanförskap och utanförskap	12
5. Metod	13
5.2. Tillvägagångssätt.....	13
5.2.1. Utformning av syfte och frågeställningar	13
5.2.2. Urval och bortfall.....	14
5.2.3. Val av intervjumetod	16
5.2.5. Utformning av intervjuguider	17
5.2.6. Genomförande av individuella intervjuer	17
5.2.7. Genomförande av fokusgruppsintervju	18
5.2.8. Bearbetning av det empiriska materialet	18
5.2.9. Genomförandet av en analys i två steg	19
5.3. Metoddiskussion	20
5.4. Etiska överväganden	21
6. Resultat och analys	22
6.1 Resultat från individuella intervjuer.....	22
6.2. Resultat från fokusgrupp och analys med tidigare forskning.....	24
6.2.1. Gruppens förändring över tid.....	25
6.2.2 Gruppens plats i välfärden	27
6.2.3. Gruppens plats i samhället.....	33
6.3. Analys med teori	35
7. Diskussion.....	38
7.1. Förslag till framtida forskning	40
9. Referenser	42
Bilaga 1.	46
Bilaga 2.	48

Förord

Innan vi påbörjade denna studie hade vi båda begränsad förkunskap kring problemet. Naturligtvis hade vi genom utbildningen på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet en viss förståelse kring problematiken. Däremot har vi inte tidigare dykt ner i det här specifika problemet och vår egen förståelse kring problematiken är den bild vi fått till oss genom uppväxten samt medier. Den bilden har ofta präglats av olika stereotyper och negativitet kring gruppen vi valt att undersöka i denna studie.

Vi försäkrar att vi båda deltagit på lika villkor, med lika hög delaktighet och ansträngning under hela studiens process. Vi har lagt stor vikt vid vårt samarbete eftersom vi ansett att detta skulle resultera i en väl genomförd studie.

Vi är glada över att ha haft möjlighet att genomföra den här studien och vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Tore Brännberg. Vi vill tacka varandra för gott samarbete och stöttning under denna hektiska tid. Vi vill även tacka alla respondenter på organisationerna som har gjort det möjligt för oss att genomföra studien. Vi vill samtidigt passa på att tacka våra fantastiska korrekturläsare Julia Widbom, Emma Lyrdal och David Lyrdal. Genomförandet av studien har varit tidkrävande och därför vill vi tacka familj och vänner för den förståelse de visat för detta när vi inte kunnat närvara vid betydelsefulla tillfällen.

Louise Haglund och Astrid Johnsson

“You is kind. You is smart. You is important.”
(Karaktären Aibileen Clark ur filmen “The Help” år 2011)

1. Inledning

Ett socialt problem består av kollektiva definitioner (Swärd, 1998). Meeuwisse och Swärd (2002) menar att sociala problem ofta är missförhållanden som bör åtgärdas, de är inte heller statiska utan förändras över tid och rum. Swärd (1999) menar att genom att se på hemlöshet som ett socialt problem blir det lättare att förstå och hitta faktorer till varför människor befinner sig i hemlöshet, hur deras situation förändras och vad samhället kan göra för att motverka hemlöshet.

Enligt Swärd (1999) har begreppet hemlöshet varit problematiskt i Sverige. Diskussioner har under lång tid förts om hur hemlöshets ska definieras och mätas. Det är fortfarande ingen självklarhet vad begreppet hemlöshet innebär. Socialstyrelsen (2015) presenterar fyra olika definitioner på grupper av människor som befinner sig i hemlöshet. Dessa fyra definitioner innefattar människor som befinner sig i olika boendesituationer, vilka kan vara allt ifrån att bo på stadens gator och torg, på lågtröskelboenden, i andrahandslägenheter, till att tillfälligt bo på soffan hos en vän (Socialstyrelsen, 2015). Den här studien fokuserar på grupper och individer som sover ute, på härbärgen eller som har lågtröskelboende. Målgruppen som undersöks i den här studien är medelålders män med alkoholproblem som lever i hemlöshet.

Enligt socialtjänstlagens (2001:435) portalparagraf beskrivs det att samhällets socialtjänst ska värna om alla medborgare.

Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas

- ekonomiska och sociala trygghet,
- jämlikhet i levnadsvillkor,
- aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet. (Socialtjänstlagen, 2001:435, 1kap. 1§)

Detta är en del i välfärden i Sverige och uppdraget att upprätthålla lagen är den offentliga sektorns ambition. I Sverige är den offentliga sektorn välutbyggd och den ideella samt den privata sektorn kompletterar framförallt de områden där offentlig sektor inte räcker till (Olsson, 2008). Olsson (2008) menar dock att i arbetet med de utsatta grupper som under lång tid tagits om hand av frivilligorganisationer eller kyrkor så fungerar den offentliga sektorn som ett komplement istället. Kyrkan har till exempel funnits längre än den moderna välfärdsstaten och har under lång tid arbetat med bland annat personer i hemlöshet. Detta arbete har fortgått parallellt med utvecklingen av välfärdsstaten. Enligt Olsson (2008) medför detta att frivilligorganisationerna blir beroende av hur den offentliga sektorn organiserar sin verksamhet. Beroendet är ofta ekonomiskt, därmed är det inte sagt att den offentliga sektorn styr frivilligorganisationernas arbete (Olsson, 2008). Göteborgs stad hade totalt 1354 hemlösa personer år 1993 och av dessa hade 191 under det året kontakt med frivilligorganisationer i Göteborg. Vissa individer i hemlöshet väljer att avstå från de kommunala myndigheterna och istället lutar sig dessa individer enbart mot frivilligorganisationer (Nordfeldt, 1999). Socialstyrelsen (2015) gjorde en kartläggning 2011 av hur många personer som befann sig i hemlöshet i Sverige enligt deras fyra definitioner. Siffran visade att omkring 34 000 personer befann sig vid tidpunkten i hemlöshet. Utav kartläggningen går det inte att utläsa hur många utav dessa som befann sig i Göteborg stad eller hade kontakt med frivilligorganisationer.

Swärd (1998) skrev att hemlöshet först började uppmärksammas på 1800-talet som ett missförhållande. Då var synen på individer som levde i hemlöshet att dessa inte tog sin del av ansvaret för samhällets välgång. De kunde antingen vara hjälplösa offer inför det komplexa samhällssystemet eller också medvetet välja att stå utanför samhällssystemet (Swärd, 1998). Dessa tankar kring hemlöshet som ett socialt problem har över tid befasts. Samtidigt har synen på individerna i hemlöshet varierat över åren.

Enligt Rosengren (2008) har det under hela 1900-talet funnits människor i hemlöshet och den största andelen har varit män. Kvinnor har i större utsträckning kunnat bo hos någon annan genom att underordna sig denne person i hemmet.

Under 70-talet gick hemlösheten ner och många härbärgen samt ungarshotell stängdes. När rapporterna sedan visade på ett ökat hemlöshetsantal under slutet av 1980-talet benämndes detta som 'den nya hemlösheten'. Den nya hemlösheten var inte längre fokuserad på de äldre medelålders männen, utan på kvinnor, narkotikaberoende, ungdomar samt invandrade personer (Swärd, 2008 & Rosengren 2008). Då diskuterades även den ökade privatiseringen av ytor i centrum utav städerna. Hemlösa var inte längre välkomna i centrum och härbärgen flyttade till utkanterna av städerna. Enligt Swärd (1999) var dessa företeelser ett föremål för medier att ta upp. Det återkommande temat var huruvida hemlöshet ökat, vilket förklarades genom strukturella förhållanden i samhället och personers individuella förhållanden.

Medierapporteringen om 'den nya hemlösheten' och om att allmänna ytor blir ogästvänligare för hemlösa pågår fortfarande. I P4 Malmöhus radioreportag *Allt fler hemlösa barnfamiljer* (2013) rapporteras det om en ökad hemlöshet bland barnfamiljer. I Sydsvenskan rapporterar Persson (2014) i artikeln *EU-migranter får lokal vid Nobeltorget* om hur en frivilligorganisation får ta över en lokal till förmån för hemlösa EU-migranter. Lokalen användes tidigare för att bedriva verksamhet riktad till hemlösa personer med missbruk. Salö (2010) skriver om att i Stockholm så är fler än var tionde hemlös under 25 år. Davidson (2014) skriver i artikeln *Fler kvinnor och barn drabbas av hemlöshet* att hemlöshet antalet har gått ner i Lund samtidigt som antalet kvinnor och barn i hemlöshet har ökat.

Wolch, Dear och Akita (1998) menar att det finns olika faktorer i ett samhälle som bidrar till att människor blir hemlösa. Dessa faktorer är strukturella, lokala och individuella. Människor som lever nära fattigdomsgränsen och riskerar att utestängas från bostadsmarknaden är en grupp som blir potentiellt hemlösa på grund av samhällsstrukturer. Olika händelser kan senare leda till att en individ från gruppen förlorar sitt hem och befinner sig således i hemlöshet. En del av de individer som blir hemlösa riskerar att befinna sig i hemlöshet under en längre tid. Individen kan då anpassa sig till en "hemlöshets kultur", vilken kan försvåra för individen att uppnå en trygg boende form (Wolch, Dear & Akita, 1988). Rosengren (2008) lyfter fram att individuella faktorer bland annat kan vara drog- och alkoholberoende, psykisk sjukdom eller arbetslöshet. Enligt Berman och

Brisendal (2011) ser samhället ofta fördömande på drogbruk. Individerna som brukar droger kan antingen bruka en specifik drog eller flera olika samtidigt eller i perioder. Lundälv & Moberg (2006) skriver att Göteborg Stad har, i samverkan med Mobilisering mot narkotika, under åren 2003 - 2006 satsat 20 miljoner kronor i kampen mot narkotikan i staden. Göteborg Stad har således satsat miljoner i striden mot droger och försöker eliminera bruk av dessa substanser. Mobilisering mot narkotika är en statlig satsning där regeringen försöker begränsa ungdomar i att pröva substanser som är beroendeframkallande (Lundälv & Moberg, 2006).

Den skandinaviska forskningen om hemlöshet har enligt Swärd (1998) endast marginellt berört frågan om varför människor hamnar i hemlöshet och vilka mönster som finns. Istället har tonvikt lagts på hur hemlöshet ska tolkas, hur många som lever i hemlöshet samt vilka åtgärder som vidtagits för att ge hemlösa vård, rehabilitering och en plats att leva på. I Sverige har det varit svårt att bygga upp en systematisk och långsiktig kunskapsbas till följd av att forskningen om hemlöshet i Sverige haft en bristande kontinuitet (Swärd, 1998). Enligt Swärd (1999) finns det en generell brist på forskning om hemlöshet som gjorts över en längre tid. Sedan 2008 har det kommit begränsad mängd forskning som fokuserar på hemlöshet bland män med alkoholproblematik.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna kvalitativa studie är att undersöka hur personal på frivilligorganisationer upplever att situationen för hemlösa medelålders män med alkoholproblem förändrats sedan år 2008 till år 2015 inom Göteborgs stad.

1. Hur upplever personalen på frivilligorganisationer att situationen såg ut år 2008 respektive 2015 för hemlösa medelålders män med alkoholproblem i Göteborgs stad?
2. Vad upplever personalen på frivilligorganisationer ligger till grund för en eventuell skillnad mellan situationen 2008 och situationen 2015 för hemlösa medelålders män med alkoholproblem i Göteborgs stad?

3. Tidigare forskning

Qvarsells (2006) rapport *Försäkringstanken: Fattigvård och Folkförsäkring, 1906* är en framställning i hur mentaliteten kring fattigvård och socialförsäkringssystemet var år 1906. I rapporten dras slutsatsen att mentaliteten fokuserades kring hjälp till självhjälp, där varje individ bör leva utan beroende av varandra. Rapporten visar att individen som behövde motta hjälp från samhället förväntades lyfta sig själv upp ur utsattheten. Det skulle göras genom att individen tog ansvar för sin situation och anpassade sig till samhällets gemensamma värderingar (Qvarsell, 2006).

Stenbergs, Svanströms och Åhs (1989) rapport *Uteliggarna i välfärdssamhället* är en granskning av de utsatta grupperna i välfärdssamhället inför 1990-talet. Studien grundas på intervjuer med personer i hemlöshet och personer som arbetar i gruppens närhet. Rapporten visar på en hög utsatthet hos gruppen hemlösa. Författarnas granskning visade att det 1989 fanns minst 40 000 hemlösa människor i nordens fyra storstäder, Stockholm, Helsingfors, Oslo samt Köpenhamn. Rapporten tar upp hur fördelningen av olika grupper i hemlöshet har sett ut historiskt och hur välfärden har hanterat hemlöshet. Rapporten visar att det finns en resursbrist och därmed får kommuner svårt att leva upp till skyldigheter som finns i Socialtjänstlagen. Forskning inom området redogörs översiktligt i slutliga delen av verket och författarna poängterar att forskningen är begränsad. Rapporten visar att forskning om hur hemlösa grupper i samhället lever är bristfällig (Stenberg & Svanström & Åhs 1989).

Hansen Lövstrand (2005) undersökte i sin doktorsavhandling hur hemlöshets politik förändrats över tid i Göteborg och Luleå. Hon menar på att på lokal nivå så konkurrerar ”hemlöshet”, ”missbruk” och ”kvinnomisshandel” med varandra. Hon kom fram till att socialtjänsten tillskriver klienterna problem utöver avsaknaden av bostad för att passa in i rådande familj- och policyideal. Klienterna kan till exempel kategoriseras som ensamstående missbrukare (män) eller som barnfamiljer (kvinnor). Det medför att klienterna behöver uttrycka sina behov på ett sätt som passar in i mallen för att få hjälp. Det

framkommer även att klienterna gör motstånd mot socialtjänstens kategoriseringar (Hansen Lofstrand, 2005).

Nordfeldt (1999) skrev rapporten *Frivilliga organisationers insatser för hemlösa*. Rapporten belyser vilka insatser frivilligorganisationer gjort för människor i hemlöshet och sätter in dessa i ett större sammanhang. Studien kom fram till att frivilligorganisationerna är praktiskt mycket aktiva i hemlösarbetet och att de spelar en betydelsefull roll i arbetet med hemlösa då de driver särskilda boenden och har uppsökarverksamhet. En del av personerna inom grupper av hemlösa föredrar att enbart vända sig till öppna frivilligorganisationer än till myndigheter. Myndigheterna ger bidrag till frivilligorganisationerna för att utföra specifika uppgifter för de hemlösa grupperna. Det medför att organisationerna har begränsad frihet. Samverkan mellan kommun och frivilligorganisationer spelar stor ekonomisk och organisatorisk roll för organisationernas verksamheter eftersom många uppdrag kommer ifrån kommunerna. Studiens frivilligorganisationer hoppas på fortsatt långsiktig samverkan med kommunen. Nordfeldts rapport visar således att frivilligorganisationerna har en viktig roll i socialpolitiken med avseende på hemlöshet (Nordfeldt, 2004).

Den publika hemlösheten av Swärd (2007) är en framställning av hur hemlösheten kommit i offentlighetens ljus i två svenska städer. Den berör officiella dokument, intervjuer med politiker och frivilligorganisationer, samt pressmaterial och massmedia för att få en översikt över publicitet i frågan. Ett tema behandlar vilken roll frivilligorganisationerna har för arbetet med hemlöshet. Resultatet visar att de har en signifikant betydelse och att det finns en konkurrens mellan frivilligorganisationer om ekonomiska resurser. I övrigt visar resultaten i studien att det inte finns något entydigt svar på hur hemlöshet uppstår i städerna. Olika faktorer som kan ha bidragit är den politiska arenan, en marknadsplats och massmedias vinkel. Studien visar att massmedia är en förekommande arena för moraliskpolitiska diskussioner angående hur hemlösa behandlas. Slutsatser dras om att bostadsbrist samt en avreglering av bostadsmarknaden ökar svårigheterna när människor som inte har en bostad. Detta presenteras som anledningen till antalet hemlösa i de berörda städerna. Resultaten visar att det inte finns ett entydigt svar på varför hemlöshetsfrågan fått publicitet. Forskare har dock visat

på att samtalsordningar och diskurser som formas, är beroende av de historiska, kulturella och strukturella ramar som råder kring ett problem under ett specifikt tillfälle. Därför behöver hemlöshetsfrågan alltid ses i sitt sammanhang.

Amato och Macdonald (2011) presenterar i sin studie *Examining risk factors for homeless men: Gender role conflict, help-seeking behaviors, substance abuse and violence*. Amato och Macdonald (2011) riskfaktorers inverkan på hemlösa män. I studien visas viss kartläggning att könsfördelning bland hemlösa personer i USA 2011, varav en fjärdedel var kvinnor medan tre fjärdedelar var män. Resultat ifrån studien är att de hemlösa männen ofta är ovilliga att be om hjälp. Männen genomför i större utsträckning sin psykiska och fysiska kamp ensamma, utan professionella inblandade. Resultaten påvisade även att hemlösa män ofta upplever en inre konflikt på grund av de normer som råder kring män. Konflikten blir mellan mansidealet och behovet av att söka hjälp (Amato & Macdonald, 2011).

Enligt Stenberg (2008) diskuterades hemlöshet vid den nordiska konferensen *Den tveksamma välfärden* år 2008. Det framkom att individer som har ett drogmissbruk och lever i hemlöshet ofta erbjuds möjlighet till behandling för missbruket. Ett återkommande tema var även att när individerna får en bostad så minskar missbruket, deras livskvalité förbättras och möjligheterna att komma in i samhället igen ökar. Det framkom att det finns en generell brist på långsiktiga boendelösningar för individer i hemlöshet och att resurserna fanns men var uppbundna på ett bristfälligt vis (Stenberg, 2008).

Carlsons (2006) avhandling *Vems ansvar? – Om tre socialsekreterares syn på hemlöshet och bistånd i form av boende* behandlar situationer för människor som befinner sig utanför bostadsmarknaden. Studien bygger på kvalitativa intervjuer och tar upp vilka rättigheter samt skyldigheter som åligger individer som kan bli aktuella i ansökan om bistånd i form av boende enligt Socialtjänstlagen. Detta undersöks i relation till situationen för personer i hemlöshet. Resultaten visar att det behövs långsiktiga boendelösningar. Carlson har studerat Göteborg mer ingående och konstaterat att även här efterfrågas långsiktiga boendelösningar (Carlson, 2006).

Roth och Gerald J. Beans gjorde en studie 1986 om hemlöshet kallad *New Perspectives on Homelessness: Findings From a Statewide Epidemiological Study*. Studien undersökte vilka faktorer som människor i hemlöshet ansåg viktigast för underlättandet av deras väg tillbaka in i samhället. Studien gjordes i Ohio, USA och byggde på närmare tusen kvalitativa intervjuer med människor i hemlöshet. I studien dras slutsatsen att hemlöshetsproblematik är ett mångfasetterat problem och att de stödinsatser som ges bör i större utsträckning spegla de behov grupper i hemlöshet anser sig ha. I studien syns samband mellan brist på betalt arbete och bostadslöshet och paralleller dras genom att koppla antal procent av de utan boende till andra samhällsfunktioner så som socialstöd. Prioriteringar av de hemlösas tankar kring stödfunktioner rangordnas i studien (Roth & Gerald J. Bean, 1986).

4. Teori

I det här kapitlet presenteras socialkonstruktionistiska teorin, normer samt begrepp från ett socialpedagogiskt perspektiv.

4.1. Socialkonstruktionism

Inom socialkonstruktionismen ses den sociala verkligheten som en skapelse av interaktion mellan individer och grupper i samhället (Giddens & Sutton, 2009). Individers och gruppers handlingar och tankar blir till samhällets förväntningar samtidigt som samhällets förväntningar infrias på människor som lever i det. Vi lever alla i olika sammanhang som skapar den verklighetsuppfattning där vi upplever att vi blir till, denna skapas genom de sociala relationer vi är en del av (Payne, 2002).

Enligt socialkonstruktionismen finns det ingen kunskap eller fakta som är objektiv. All vetenskap kommer ifrån studier av världen människor lever i, vilken har beskrivits ur olika perspektiv och genom olika ”former av glasögon”. Den ”verklighet” som genomsyras starkast i samhället styr vad som ses som gällande

perspektiv (Burr, 2003). Ett samhälles sanning är beroende av hur vi med hjälp av olika sociala och ekonomiska konstellationer samt kulturvärden beskriver vår verklighetsuppfattning. Inom socialkonstruktionismen finns kritik riktad till att det skulle finnas en absolut sanning för en viss tid och en viss kultur. Den klassiska vetenskapen hävdar att det finns en yttersta nollpunkt varifrån allt kan mätas, men socialkonstruktionismen utmanar den klassiska vetenskapen (Börjesson, 2003). Det kan vara svårt för människor att ta till sig socialkonstruktionismen då det för människor inte alltid är uppenbart att den sociala verkligheten är en produkt av samspelet mellan individer och grupper (Giddens & Sutton, 2009).

4.1.1. Socialkonstruktionism och normer

Vissa beteenden får acceptans och godkänns medan andra uttryck fördöms. Enligt Orlenius (2001) är norm ett samlingsbegrepp som visar vilka handlingar som är accepterade eller icke-accepterade i ett samhälle. Normer fungerar som ett rättesnöre för hur människor ska bete sig och de grundar sig på värderingar som är godtagna av allmänheten (Orlenius, 2001). Enligt Giddens och Sutton (2009) skapas normer när en majoritet av människor i samhället förhåller sig till samma värderingar och beteenden (Giddens & Sutton, 2009). Enligt Månson (2010) bidrar socialisationen till att implementera normer och regler i varje människa genom att vi belönar och bestraffar varandras handlingar. Genom att kollektivt belöna och bestraffa handlingar bevaras och fortplantas den sociala ordningen (Månson, 2010).

Enligt Orlenius (2001) lever alla människor efter någon form av norm. Därmed finns det inte någon normlöshet utan istället normer som inte är accepterade i någon större utsträckning i samhället (Orlenius, 2001). Giddens och Sutton (2009) menar att de flesta människor lever under samma normer men med olika förutsättningar beroende på hur väl individen anpassar sig till samhällets rådande normer.

Normer är föränderliga över tid, vilket medför att vad som anses normalt ser olika ut, beroende på vilket samhälle och kultur individen lever i (Giddens & Sutton, 2009). Förändring av normer i ett samhälle över tid kommer sig av utvecklingen

som människor i samhället ständigt befinner sig i. Detta medför att människor i samhället som inte följer normerna blir normbrytare. Att vara kapabel att ta hand om sig själv och att bidra till samhället anses som norm i dagens västerländska samhällen (Giddens & Sutton, 2009). Månson (2010) skriver att Durkheim menade att gemenskap med andra människor skapar för människor som följer normen en känsla av stärkt social sammanhållning. Durkheim menade att människor som interagerar med andra människor som följer samma normer upplever en ökad Vi-känsla. Den Vi-känslan är beroende av att det finns normbrytande människor som genom sitt normbrytande bekräftar människorna som följer normen. Människor som bryter normerna kan kallas för Dem-gruppen och människor som följer normen kan kallas för Vi-gruppen (Månson, 2010).

4.2. Begreppen innanförskap och utanförskap

Inom det socialpedagogiska området används begreppen innanförskap och utanförskap för att beskriva grupper som förhåller sig på olika sätt till normer. Stigendal (2004) menar att det krävs ett innanförskap för att det ska kunna uppstå ett utanförskap. Det går inte att stå utanför någonting som inte finns (Stigendal, 2004). Månson (2010) lyfter upp att även Durkheim menar att om det ska skapas en norm måste det finnas någon som bryter mot normen (Månson, 2010). Stigendal (2004) beskriver att innanförskapet definieras av människors delaktighet i processen. Människor kan vara i innanförskapet utan att känna sig direkt delaktiga. Det strukturella innanförskapet är det innanförskap som innehåller störst komplexitet och kan inte enkelt beskrivas med att du är innanför eller utanför den sociala strukturen (Stigendal, 2004).

Teorin har använts i analysen som ett redskap för att förstå och tolka resultaten av respondenternas uttalanden i studien.

5. Metod

Vi har använt oss av induktiv forskningsansats för att ta fram resultaten i studien. Vi lät inte teorier eller tidigare forskning styra vad resultatet skulle kunna visa, utan resultaten fick växa fram förutsättningslöst (Thurén, 2007).

När vi studerar verkligheten är vi medvetna om att vi själva är en del av den och vi som forskare kommer att genomsyra studien i den mån att vi är människor som studerar människor (Bryman, 2011). Vi har försökt uppnå objektivitet i forskningen genom att reflektera över vår förförståelse av problemet vi undersökt i studien. Det vi ansåg var svårt med en induktiv forskningsansats var att avskärma sig från föregående forskares tankar och resonemang. Vilket ledde till att vi under forskningsprocessen ställde oss frågan om det överhuvud taget går att vara helt induktiv (Thurén, 2007).

Vi ansåg att en kvalitativ forskningsmetod var ett passande angreppssätt i studien eftersom vi efterfrågar respondenternas uppfattningar (Bryman, 2011). Hade en kvantitativ forskningsmetod använts exempelvis enkäter, skulle personalen haft begränsat utrymme och till viss del givna svarsalternativ. Det hade inte på ett tillfredställande sätt hjälpt oss att uppfylla syftet med studien.

5.2. Tillvägagångssätt

5.2.1. Utformning av syfte och frågeställningar

Att jämföra situationen över tid ansåg vi gav oss möjlighet att få fram nya företeelser för målgruppen. Eftersom vi studerar människor, vilka är individer i ständig rörelse är studier av människan komplex och därför inte oproblematiskt att mäta (Thurén, 2007). För att förstå människor anser vi att kunskap alltid bör sättas in i sitt historiska sammanhang. Vi bör se nutiden i förhållande till det som varit för att kunna uppnå en förståelse kring nutidens sociala problem.

Vi valde att begränsa det tidsintervall vi i första hand skulle undersöka i studien till mellan år 2008 och år 2015. Anledningen till avgränsningen var att vi ansåg att

en sjuårsperiod skulle begränsa hur mycket empiriskt material vi skulle få av respondenterna, därmed skulle en djupare analys kunna göras (Thurén, 2007). Året 2008 valdes eftersom vi ansåg att en sjuårsperiod är tillräcklig för att kunna se skillnader i målgruppens situation. Det problematiska med avgränsningen var att det blev svårt för respondenterna att minnas hur det var för målgruppen runt året 2008 (Bryman, 2011). Därför har vi valt att inte lägga för stor vikt vid att respondenterna skulle komma ihåg året 2008. Istället har vi fokuserat på hur situationen har förändrats genom processer över tid fram till idag, 2015.

5.2.2. Urval och bortfall

Vi gjorde en inledande sökning efter frivilligorganisationer som ville medverka i studien via sökmotorn Google. Sökorden var: frivilligorganisationer, Göteborgs stad, ideell verksamhet, hemlöshet, alkoholmissbruk. Genom att undersöka via organisationernas respektive hemsidor huruvida dessa var frivilligorganisationer, låg i Göteborg, bedrev verksamhet riktad till studiens målgrupp, hur länge organisationen varit verksam inom området samt hur etablerade organisationerna var, kunde vi minska ner antalet till de fyra största organisationerna (Bryman, 2011).

Vi kontaktade frivilligorganisationerna på telefon och framförde vårt ärende eftersom vi ansåg detta var ett effektivt sätt att få kontakt med rätt personer inom de olika organisationerna (Thurén, 2007). Det resulterade i att två av organisationerna ville medverka i studien. En av organisationerna hänvisade till att de inte längre bedrev verksamhet riktad till studiens målgrupp och avböjde medverkan. Den fjärde organisationen var det inte möjligt att komma i kontakt med inom rimlig tid, på grund av begränsade telefontider. Vi gjorde en andra sökning på sökmotorn Google efter frivilligorganisationer som bedrev verksamheter för studiens målgrupp i Göteborg. Vi ringde även en personlig kontakt som arbetar med socialt arbete i Göteborg. Detta resulterade i tre nya frivilligorganisationer. Två av organisationerna ville medverka i studien efter kontakt på telefon. En av organisationerna, som vår personliga kontakt tipsade om, kontaktades inte främst på grund av att fyra andra frivilligorganisationer vid

tillfället valt att medverka. Vi ansåg i relation till uppsatsens tidsbegränsning att fyra frivilligorganisationer var tillräckligt.

Organisationerna som valt att medverka bedriver verksamheter som exempelvis härbärge, behandlingsprogram, caféer och mötesplatser för personer i studiens målgrupp. Först utfördes en individuell intervju med respektive organisation. Därefter samlades respondenterna till en fokusgruppsintervju. Tre respondenter närvarade som representanter för den egna organisationen vid fokusgruppen. En representant från den fjärde organisationen kunde ej närvara på grund av en kommunikationsmiss i den inledande kontakten på telefon. Vi hade inte framfört att organisationen skulle kunna delta i två olika intervjuer tillräckligt tydligt. En bidragande orsak till detta kan vara att den inledande kontakten med organisationen hölls med två olika personer, vilket kan ha medfört att all information inte nått båda personerna. Respondenten hade uppfattat att förfrågan om deltagande i studien innebar deltagandet i en intervju. Det medförde att ingen kunde representera organisationen vid fokusgruppsintervjun på grund av tidsbrist.

Billinger (2005) menar att en fokusgrupp bör innehålla fyra till sju respondenter. Vid konfirmation av att frivilligorganisationen inte kunde delta i fokusgruppsintervjun hade vi redan en genomförd individuell intervju med organisationen. I relation till studiens tidsbegränsning ansåg vi att det inte var aktuellt att ta in en ny organisation i arbetet. Vidare ansåg vi att studiens resultat skulle kunna bli missvisande om en organisation som vi inte gjort en individuell intervju med deltog i fokusgruppen, eftersom denna baserades på de individuella intervjuerna. För att öka antal respondenter till fokusgruppen uttryckte vi en önskan till de resterande tre organisationerna om att ta med sig en eller två kollegor till fokusgruppen. Då det i detta skede var svårt för respondenterna att hitta en kollega som hade tid medförde detta att fokusgruppen kom att bestå av tre respondenter som representerade tre olika organisationer. Vi ansåg att tre respondenter som representerar tre olika organisationer skulle vara tillräckligt i fokusgruppen eftersom denna bygger på respondenternas tidigare svar och målet med fokusgruppen var att fördjupa samt utveckla de resultat som framkommit.

5.2.3. Val av intervjumetod

Vi använde oss utav två olika typer av intervjuer under inhämtningsprocessen. Vi valde att satsa på kombinationen individuella intervjuer utförda på organisationernas arenor i kombination med en fokusgruppsintervju utförd på en akademisk arena. Enligt Repstad (1999) görs det skillnad mellan att hålla intervjuer med informanter respektive respondenter. Informanten är en individ som kan ge information om faktiska förhållanden kring forskningsområdet, medan respondenten ger direkt information kring dess egna upplevelser och känslor. Intervjuerna i denna studie är både informant- och respondentintervjuer. I studien har vi valt att kalla intervjupersonerna för respondenter.

I den första inhämtningen av material använde vi individuella intervjuer som syftade till att varje respondent skulle bli utsatt för så lite påverkan som möjligt i sina svar. I den andra empiriinsamlingen höll vi en fokusgrupp för att utveckla teman som framkommit i bearbetning av det första materialet. Det är tillräckligt med endast en fokusgrupp under en studie av denna omfattning enligt Billinger (2005). Detta tog vi i beaktning och ansåg att en fokusgrupp tillsammans med individuella intervjuer skulle vara tillfredställande i studien.

Billinger (2005) menar att i en fokusgrupp ska alla deltagarna ha tydlig anknytning till det ämne som studeras och diskuteras i fokusgruppen. Detta var vi tydliga med, genom att säkerhetsställa att samtliga deltagare har erfarenhet av arbete med målgruppen under minst en sjuårsperiod. Studiens fokusgrupp kan ses som en homogen grupp enligt Billinger (2005). Enligt henne öppnar en sådan gruppkonstellation upp klimatet i gruppen, vilket verkar gynnsamt för intressanta diskussioner och tydliga resonemang mellan deltagarna i fokusgruppen (Billinger, 2005). Vi ansåg att vår sammansättning av respondenter i fokusgruppen därmed låg i linje med vad som ville uppnås genom fokusgruppen.

Detta var ett tidskrävande upplägg i insamlandet av empiri. Vi ansåg ändå att det skulle tillföra en så viktig del till studien att vi höll fast vid strukturen. Både de individuella intervjuerna och fokusgruppen utfördes som ostrukturerade intervjuer (Bryman, 2011).

5.2.5. Utformning av intervjuguider

I inhämtandet av studiens empiri har vi använt oss av två olika intervjuguider. Den första intervjuguiden utformades till de individuella intervjuerna vi började med (Bilaga 1). Denna intervjuguide arbetades fram genom en process där vi började med en omfattande “brainstorming” kring problemet som studien skulle undersöka (Bryman, 2011). De tankar och frågor som uppsatsskrivarna hade, sammanställdes och byggdes därefter ihop till fem olika teman. Dessa fem teman rörde områden som vi trodde skulle ha en betydelse för att kunna se vilken förändring målgruppen och dess situation eventuellt genomgått. Vi valde att utforma öppna frågor under varje tema, för att minska vår påverkan på respondenternas svar. Vi var medvetna om att en ostrukturerad intervjuguide skulle kunna resultera i stora mängder empiri (Bryman, 2011). Det medförde att vi prioriterade vilka teman som vi skulle lägga störst vikt vid under intervjuerna.

De teman vi kom fram till under bearbetningen av empirin från de individuella intervjuerna använde vi som grund för utvecklandet av fokusgruppens intervjuguide (Bilaga 2). Genom att ta upp likheter och/eller olikheter i respondenternas uppfattningar utformades öppna frågor om de teman som framkommit. Frågorna syftade till att ta fram ett djupare svar kring varför målgruppens situation har förändrats på det sätt som framkommit i de individuella intervjuerna. Vi öppnade även upp för att respondenterna skulle komma med orsaksförklaringar som inte tidigare nämnts (Bryman, 2011).

5.2.6. Genomförande av individuella intervjuer

Vi höll de individuella intervjuerna på organisationernas respektive verksamhet. Det ansåg vi skulle medföra att respondenterna skulle uppleva sig som bekväma på sina egna arenor i ett inledande skede. Det skulle i sin tur kunna gynna studien i avseendet att varje respondent skulle uppleva det lättare att prata med oss under intervjun. Vi informerade respektive respondent om studiens ändamål, anonymitet, att intervjun skulle bandas på en diktafon samt att intervjun skulle ta runt en timme att genomföra. Tidsbegränsningen ansåg vi skulle hjälpa oss i att begränsa omfattningen på det empiriska materialet. Den ostrukturerade

intervjuguiden fungerade som ett rättesnöre under intervjun och vi ställde spontana följdfrågor på det som respektive respondent pratade om.

5.2.7. Genomförande av fokusgruppsintervju

Fokusgruppsintervjun utfördes i en lokal på utbildningsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs Universitet. Vi inledde med att informera och påminna om studiens ändamål, anonymitet, att intervjun bandas på en diktafon samt vilken tidsram vi satt upp för intervjun. Enligt forskning tillkommer extratid utöver faktisk intervjutid med fokusgruppen. Vanligtvis tar en fokusgruppsintervju mellan en till fyra timmar att genomföra (Billinger, 2005 & Bryman, 2011). Fokusgruppens tidsram sattes till två timmar. Begränsningen ansåg vi skulle gynna vår samt respondenternas förmåga att fokusera till det yttersta på ämnet och föra relevanta diskussioner kring detta. Intervjun utfördes med hjälp av den ostrukturerade intervjuguiden och under intervjun fungerade vi framförallt som moderatorer.

5.2.8. Bearbetning av det empiriska materialet

Studiens empiriska material har varit stort och bearbetning av materialet har liksom inhämtningen skett i olika omgångar. Den första bearbetningen skedde då vi transkriberade materialet i två omgångar. Den andra bearbetningen var att tematisera materialet i två omgångar och en sista bearbetning blev att analysera materialet i två omgångar.

Den första bearbetningen vi gjorde av empirin var att transkribera bandningen av respektive intervju. Vi hade ansvar för att i det första skedet transkribera två individuella intervjuer vardera. Fokusgruppsintervjun delade vi sedan upp så att vi transkriberade hälften var av inspelningen. Vi valde att lägga upp transkriberingen på detta sätt eftersom vi ansåg det vara mest tidseffektivt. Transkriberingen gjordes i talspråksform för att visa hur personen som säger meningen lägger fram sin ståndpunkt (Bryman, 2011).

Efter transkribering tematiserades empirin. Tematiseringen av empirin från de individuella intervjuerna gjordes genom att vi läste materialet flera gånger. Vi

markerade sedan text i fem olika färger. Uttalanden som associerades med varandra genom våra egna tankar och känslor ströks över med samma kodningsfärg. Vi fick testa oss fram genom att läsa uttalandena i olika konstellationer (Bryman, 2011). Genom att diskutera dessa olika konstellationer med varandra uteslöt vi några konstellationer medan vi behöll andra. Detta ledde oss fram till de teman som presenteras i *6.1 Resultat från individuella intervjuer*.

Empirin från fokusgruppsintervjun tematiserades genom att materialet lästes ett flertal gånger innan materialet färgkodades i sju färger. Uttalanden i materialet tilldelades en färg beroende på vilka intryck och tankar som väcktes hos oss. De färgade uttalandena klipptes ut och märktes vilken respondent som uttalat sig samt i vilken kronologisk ordning uttalandena sades (Bryman, 2011). Uttalandena delades in i grupper efter färg och lades i kronologisk ordning i respektive färggrupp. Varje färggrupp lästes igenom, under vilken vi fokuserade på dela in uttalandena i två kategorier, en för vardera av studiens två frågeställningar. När alla uttalandena var märkta utefter vilken av studiens frågeställning de besvarade, ställdes vi olika konstellationer av uttalandena upp. Det uppstod fem nya teman som efter ytterligare genomläsning, byggdes samman till studiens slutgiltiga teman (Bryman, 2011). I denna process uteslöts delar av materialet som vi inte upplevdes relevant för studiens slutgiltiga teman. Studiens slutgiltiga teman presenteras i *6.2 Resultat från fokusgrupp och analys med tidigare forskning*.

5.2.9. Genomförandet av en analys i två steg

I det första steget har vi analyserat empirin från fokusgruppen i relation till tidigare forskning. Vi tog fram tidigare forskning på området bland annat genom sökningar på databaserna ProQuest, Google Scholar och Gunda. För att få fram relevant forskning använde vi oss av sökorden: hemlöshet, alkohol, missbruk, medelålder, män, frivilligorganisationer. Vi sökte både på engelska och svenska och använde våra sökord i flera olika kombinationer. Dessa sökningar gav oss en utgångspunkt, där studierna från sökningen kunde leda oss vidare till nya studier. Vi valde även att fråga på biblioteken i Göteborgs stad efter vägledning till relevant forskning i området. Vi har sedan fört resonemang samt dragit paralleller mellan våra resultat och resultat från tidigare forskning.

I det andra steget har vi lyft fram fynden som utgör kärnan för studiens resultat och förklarat dem med hjälp av den socialkonstruktionistiska teorin och ett socialpedagogiskt perspektiv på socialkonstruktionismen (Bryman, 2011). Fynden har tagits fram genom flera genomläsningar av båda tematiseringarna, vilket medför att de har relevans för hela studiens insamlade material. Teorin valdes efter att fynden hade plockats fram. Genom vår utbildning har vi tidigare stött på teorier som behandlar fenomen inom sociologin, vilket ledde oss till teorin socialkonstruktionism. Genom att en av oss har utbildning inom det pedagogiska området visste vi att studiens fynd även berörs av området socialpedagogik. Detta gjorde att vi valde det här tvärvetenskapliga angreppssättet för att förklara studiens fynd.

5.3. Metoddiskussion

Vi är medvetna om att det inte är oproblematiskt att uppnå hög validitet genom en kvalitativ metod med en induktiv profil. Vi anser att denna studie enbart har undersökt det vi haft intentionen att undersöka (Thurén, 2007). Studien har genom sin induktiva profil tagit fram resultat så förutsättningslöst som möjligt, vilket vi ville att studien skulle ha möjlighet att göra. Det som har varit problematiskt med studien är att vi har haft svårigheter att undersöka det specifika året 2008. Vi har snarare undersökt en glidande skala som håller sig runt år 2008. Det är en följd av att det är svårt för respondenterna att minnas exakta årtal tillbaka i tiden. Oavsett denna problematik anser vi att studien håller hög validitet, eftersom tillvägagångssättet i studien har gett oss svar på studiens frågeställningar och därmed uppfyller vi syftet med studien.

Inte heller reliabilitetsfrågan är en helt bekymmerfri del i kvalitativa studier. Däremot är vår noggranna beskrivning av hur studien gått till behjälplig för att uppnå detta. Enligt Thurén (2009) innebär reliabilitet att en studie är rätt genomförd. Vi anser detta är tillgodosett då vi i presentationen av studien varit sanningsenliga och transparenta med antalet tillfrågade frivilligorganisationer, samt visat på tillvägagångssättet och förklarat och motiverat hur vi kommit fram till slutsatserna i studien. Vi har klarlagt syfte och frågeställningar för studiens respondenter. Vi har samlat in empiri i två omgångar där vi fått möjlighet att

bekräfta, revidera samt fördjupa svaren från respondenterna. Dessa faktorer bidrar alla till reliabiliteten i studien.

Det kan diskuteras huruvida studiens slutsatser representerar hur situationen har förändrats för målgruppen över tid. Eftersom vi har dragit dessa slutsatser grundat på empiriskt material inhämtat från personal på frivilligorganisationer. Vi har gått ut och frågat respondenterna om deras upplevelse av målgruppens situation. Studiens resultat och slutsatser skall ses som ett försök till en kartläggning och förståelse av respondenternas upplevelser. Vi kan därför inte heller garantera att en replikation av studien skulle komma fram till samma slutsatser som vi gjort i den här studien. Det beror på att sociala sammanhang är föränderliga över tid och rum (Meeuwisse & Swärd, 2002). Denna studie tar upp respondenternas upplevelser och vi kan därför inte säkerställa att all personal på frivilligorganisationerna upplever detta på samma sätt.

5.4. Etiska överväganden

Genom hela studien har vi konstant övervägt de etiska dilemman som kan uppstå i en studie likt vår. Studien har varit koncentrerad kring en målgrupp som i vårt samhälle är en utsatt grupp. Genom att vi riktar fokus mot målgruppen är det viktigt att vi tar ansvar över att det är en studie där människor studerar människor, och att dessa inte är ting. Genom Codex (2015) får vi insikt om att vi ständigt behöver vara medvetna om hur vi benämner målgruppen och andra utsatta grupper i studien. Vi förstår att vi bör reflektera kring hur gruppen påverkas av slutsatserna vi dragit (Codex, 2015). Vi menar att det är en maktobalans mellan personer från en statlig myndighet, så som universitetet är, och mellan denna studies målgrupp. Att målgruppen för studien står utan bostad, trygghet och med ett alkoholproblem, gör att vi behöver vara vaksamma på hur vi går tillväga i utförandet av denna studie. Genom att reflektera kring tillvägagångssättet kan vi nå en högre förståelse av hur målgruppen kan komma att påverkas negativt av studien (Codex, 2015 & Bryman, 2011).

I de individuella intervjuerna var vi medvetna om att det skulle kunna uppstå en maktobalans i rummet, eftersom vi skulle vara två som intervjuade en respondent.

Genom att utföra intervjuerna på respondenternas respektive verksamheter samt varje respondents frivilliga deltagande ansåg vi att vi minskat risken för att respondenten ska uppleva intervjun som obehaglig (Codex, 2015).

Vi anser oss ha fört en pågående diskussion kring de etiska riktlinjer som finns. Vi har under genomförandet av samtliga intervjuer tagit ansvar för att studiens respondenter inte tagit skada. Vi har försäkrat respondenterna att deras svar inte kommer att ställas emot varandra och inte presenterat deras svar som något annat än vad det är, det vill säga deras uppfattningar (Codex, 2015 & Bryman, 2011). Informerat samtycke är ett krav som för oss inneburit att vi redan under den initiala kontakten med studiens respondenter informerade om studiens syfte och frågeställningar samt vilken roll respondenterna skulle ha i studien (Codex, 2015).

Det som vi upplevt som ett problematiskt område i studien är anonymitetskravet med avseende på etiska riktlinjer (Codex, 2015). Respondenterna informerades i ett inledande skede om att deras identitet kommer anonymiseras i studien. Problematik uppstod eftersom det är få personer och organisationer i Göteborgs stad som uppfyller de kriterier vi har utgått ifrån när vi sökt upp respondenterna. Detta medför att personer inom frivilligorganisationer i Göteborgs stad med stor sannolikhet kan röja respondenternas identitet om vi skulle gå ut med organisationernas namn. Därför har vi valt att aidentifiera respondenterna och deras respektive organisationer.

6. Resultat och analys

6.1 Resultat från individuella intervjuer

För att ge insyn i vilka teman som ligger till grund för fokusgruppsintervjun och vilka teman som eliminerats längs vägen redovisas tematiseringen av de individuella intervjuerna genom ett urval baserat på ett citat och kort kommentar till det sagda. Det är fem teman som kallas *Resurser för gruppen*, *Hjälpgivarens attityd*, *Samhällets attityd*, *Sysselsättning* samt *Grupperna alkoholanvändare och narkotikaanvändare*.

Resurser för gruppen

Det är inte så att kommunen behåller pengar för sig själv, utan man fördelar pengarna [...] så det är inte det att det inte finns resurser, utan man har omfördelat helt enkelt...

Vi får förståelse för att en eventuell resursbrist inte beror på minskade medel ifrån staten för människor i hemlöshet enligt respondenternas upplevelse.

Respondenternas ord tillsammans i en fokusgruppsdiskussion krävdes innan ett slutgiltigt tema om resurser kunde skapas. Resurs är något som vi senare utvecklade till att bli en del i temat *6.2.2. Gruppens plats i välfärden*.

Hjälpgivarens attityd

På det 'sociala' sitter massa utbrända socialsekreterare. Det räcker att man sitter tyst bredvid, då rätar det upp sig... En organisation hade för flera år sedan ett önskemål att varje missbrukare skulle ha en kontaktman som följde med dem till 'sociala' för att det skulle bli bättre kommunikation. För att jag kan inte räkna på fingrarna, så många jag följt med till socialtjänsten som inte kan uttrycka sig... Som får fel hjälp va, de e helt otroligt...

Vi får insikt i hur vår målgrupp kan bemötas av personal på socialtjänsten samt svårigheter i kommunikationen under majoriteten av de individuella intervjuerna. Detta tema tänkte vi kunde ha utvecklats under fokusgruppsintervjun. Detta skedde inte, därmed uteslöts temat från de tre slutgiltiga temana.

Samhällets attityd

Överhuvudtaget har samhället blivit mycket hårdare tycker jag. Där hamnar våran man också, han är lite udda, han har inte riktigt klarat av sig själv. Han är inte välkommen där eller där...

Vi får förståelse för att det som respondenterna kallar samhället upplevs som hårdare idag än tidigare. Detta blev efter fokusgruppsdiskussionen vidareutvecklat till temat *6.2.3 Gruppens plats i samhället*.

Sysselsättning

Gruppen dricker. [...] De e inte så kringflackande liksom. [...] De e ofta slutna grupper man pratar om...gubbarna pratar om Hisingsgänget. Och då är det inte gäng som i kriminella nätverk utan då är det dricka kompisarna liksom... Kortedala killarna...man håller sig till sina områden.

Citaten ger oss begränsad information om vad målgruppen sysselsätter sig med och vilka arenor de befinner sig på. Förhoppning om att i fokusgruppen nå fördjupad kunskap om detta. Då det inte inträffade i en större utsträckning eliminerades detta tema.

Grupperna alkoholanvändare och narkotikaanvändare

Förr var det väldigt mycket uppdelat såhär att alkoholister var alkoholister och de tyckte inte om narkomaner och narkomanerna tyckte inte om alkoholisterna.

Vi får förståelse för att det tidigare funnits två grupper. Detta utvecklades under fokusgruppsdiskussionen och resulterade i temat *6.2.1 Gruppens förändring över tid*.

Av de fem teman som presenterats ovan användes alla vid utförandet av fokusgruppsintervjun (Bilaga 2). De tre teman som fördjupades genom fokusgruppens diskussioner ligger till grund för utvecklingen av de tre teman som presenteras som resultat ifrån fokusgruppsintervjun.

6.2. Resultat från fokusgrupp och analys med tidigare forskning

Nedan presenteras resultatet från fokusgruppen i tre teman och det analyseras med tidigare forskning. Följande resultat innehåller citat från fokusgruppen, dock är det baserat på vad som framkommit under samtliga empiriinsamlingar. Temana kallas *6.2.1 Gruppens förändring över tid*, *6.2.2 Gruppens plats i välfärden* samt *6.2.3 Gruppens plats i samhället*.

6.2.1. Gruppens förändring över tid

Hemlösa medelålders män med alkoholproblem och medelålders hemlösa män med narkotikaproblem. Dessa grupper har enligt respondenternas uppfattning haft vissa svårigheter med att vistas på samma arenor och umgås med varandra. Respondenterna upplever en förändring över tid, vilken innebär att distinktionen mellan grupperna har börjat lösas upp. En respondent uttrycker sig som att det fördes ett krig mellan de båda grupperna.

Desto längre du går tillbaks desto mer va kriget, sedan har det sakta men säkert suddats ut. Innan 2008 var det fortfarande tydligt.

En annan respondent säger att de två olika grupperna tidigare hade svårt att samsas men att idag kvarstår inte bråken.

Utifrån (verksamhetsnamn) så har vi mindre incidenter där nån bråkar med nån för att de har ett speciellt missbruk.

Till det tillägger en annan respondent.

Samtidigt är den här gruppen som vi pratar om (studiens målgrupp), egentligen inte så stor längre, inte bara alkoholbesvär. Det är jättemycket blandmissbruk.

Av dessa tendenser kan vi utläsa att samhället inte är lika avgränsat som studien är. Vi pratar om gruppen med alkoholproblem i studien, men enligt respondenterna är det inte längre så lätt att avgränsa en grupp med endast alkoholproblem eftersom denna grupp ofta tar andra preparat vid sidan av eller emellan sitt användande av alkohol. Bergman och Brisendal (2011) visade att en del individer kan bruka olika substanser samtidigt eller växlar mellan dem i perioder. Först tar individen en substans för att sedan övergå till annan och sedan tillbaka till ursprungssubstansen. Det går i linje med vad respondenterna upplever och detta kan ha påverkat storleken på studiens målgrupp som enbart brukar alkohol. Enligt Rosengren (2008) kan droger och alkoholberoende vara en faktor som gör att individen fastnar i hemlösheten och befinner sig där en längre period.

Förr var det ju konflikt mellan alkoholister och narkomaner. Problematiken, det blir mer [...] nu då det är blandmissbruk...

De grupper som respondenterna benämner som “alkoholister” och “narkomaner” är svårare att skilja på idag när distinktionen mellan grupperna börjat lösas upp. Enligt respondenterna benämns dessa båda grupper istället som en grupp av “blandmissbrukare”. Svanström, Stenberg och Åhs (1989) tar upp en rapport gjord av Cadenius och Grant från 1988 som presenterar fördelningen av olika grupper på ett härbärke i Stockholmstrakten. Rapporten presenterar att det 1988 var en övervägande majoritet av människor i hemlöshet som använde sig av alkohol. Det fanns endast ett fåtal personer som hade ett blandmissbruk, medan narkotikamissbrukare var ungefär hälften så många som alkoholmissbrukarna (Stenberg & Svanström & Åhs 1989). Detta visar på den uppdelning av grupper samt den minoritet av blandmissbrukare som tidigare fanns, vilket även respondenterna påtalat.

Cadenius och Grants rapport visar att alkoholmissbruk 1988 var betydligt vanligare än blandmissbruk. Enligt rapporten fanns 1988 ett fåtal blandmissbrukare (Stenberg & Svanström & Åhs 1989). Det har framkommit i denna studie att respondenterna upplevt att alkoholister och narkomaner i större utsträckning har bråkat med varandra förr än de gör idag 2015. Respondenterna upplever även att personer blandar olika sorters preparat i större utsträckning än förr, vilket följande citat påvisar.

Då jag började för sju år sedan, hade det aldrig fallit dem in att ta något annat, [...] Spice och de här nya grejerna... det är från nätet. Det är det stora som hänt i den här gruppen.

Respondenterna diskuterade vad utveckling mot blandmissbruk kan bero på.

Storlek är ett argument, samhällsförändring ett annat, billighet ett tredje, det e ju marknad i drogvärlden, ensamhet, tillhörighet. De har inte så många man kan umgås med i den gruppen.

Vi tolkar det som att respondenten syftar på att acceptansen av andra droger inom målgruppen kan vara en följd av samhällsutvecklingen de senaste åren. Därav finns det idag, 2015, inte så många att umgås med om en individ ifrån målgruppen vill hålla kvar vid differentieringen mellan missbruksgrupper som funnits tidigare. Förändringen dessa grupper genomgått har inneburit att grupper som tidigare haft svårt att umgås, numera tillhör samma grupp i större uträkning. Genom Berman & Brisendal (2011) förstår vi att majoriteten i samhället är starkt ogillande gentemot droger. Göteborg Stad går i linje med majoriteten och försöker eliminera olika drogbruk bland ungdomar genom stora satsningar av pengar (Lundälv & Moberg, 2006).

6.2.2 Gruppens plats i välfärden

Respondenterna upplever en förändring i målgruppens situation. Förändringen består enligt respondenterna i att samhället inte avsätter tillräckliga resurser idag jämfört med tidigare. Respondenterna upplever att det medfört en försämring för målgruppen, eftersom resurserna inte är proportionerliga mot målgruppens behov.

Enligt respondenterna fungerar viss typ av verksamhet för målgruppen, exempelvis avgiftningskliniker.

Den gruppen med uttalad alkoholproblematik, är faktiskt de som är lättast att hjälpa. Avgiftning... så som (Verksamhetsnamn), det fungerar klockrent, eller så bra det kan...

Respondenternas upplevelse tolkar vi som om att de anser att det går att få hjälp med alkoholmissbruket för målgruppen om det finns en önskan om avgiftning. Däremot menar en annan respondent att Göteborgs stads nolltolerans mot missbruk i samband med beslut kring resursfördelningen inom kommunen kan bidra till kortsiktiga lösningar.

Kommunen har ju haft en nolltolerans. Om Sverige driver en noll-politik så tar Göteborg det till de extrema skulle jag vilja säga, där man ska utrota missbruket säger dem men man avsätter inte medel för att göra det. Så det blir väldigt tvetydigt och kortsiktigt tycker jag.

Enligt Carlson (2006) läggs ett större ansvar på individer som befinner sig i hemlöshet på grund av en missbruksproblematik eftersom de ses som kapabla att ta vara på sin egen situation. Dessa individer är kapabla att ta vara på sig själv om personen slutar med sitt missbruk. Det kan göra att den missbrukande individen möts med andra krav och högre förväntningar än andra grupper i hemlöshet. Det vill säga att om en alkoholiserad hemlös man straffat ut sig och blir av med sitt boende läggs ansvaret för situationen på honom själv. Carlson visar att denna repressiva förhållning bidrar till en ökad utsatthet för de individer som inte klarar av att sluta dricka (Carlson, 2006). En respondent berättar om hur det tillkommit nya lösningar för att studiens målgrupp inte ska behöva bo på gator, torg eller natthärbärgen.

Samhället har kommit med lågtröskelboende, så till vida bättre har det blivit, men människorna...

Respondenten menar att Göteborgs stad har kommit med mer lågtröskelboenden under den senare delen av studiens undersökningsperiod. Boendesituationen för målgruppen kan på så vis ha blivit bättre eftersom målgruppen eventuellt har större möjlighet till tak över huvudet. Enligt Stenberg (2008) förbättras livskvalitén, möjligheterna för rehabilitering och möjligheterna att komma in i samhället igen med ett långsiktigt boende. Lågtröskelboenden skulle kunna ses som en kortsiktig åtgärd för de som annars står utan boende. Stenberg, Svanström och Åhs (1989) skriver att samhället alltid haft svårt att upprätta långsiktiga lösningar på hemlöshetsproblematik. De kortsiktiga lösningar som samhället kommit med har ofta förbättrat situationen tillfälligt för att sedan bidra till en större försämring när inte framförhållningen finns där Stenberg, Svanström & Åhs, 1989). Roth och Gerald J. Bean (1986) undersökte vad som hade kunnat hjälpa i det komplexa problemet för de som lever i hemlöshet. Hemlösa personer hade fått göra en prioritering av åtgärder, efter vad de själva såg som sitt största behov i förhållande till det den hjälp som erbjuds. Främsta behovet var att finna en adekvat, permanent bostad. Därefter kom arbete och anställning. Det tredje var socialt stöd. På fjärde plats i prioriteringen kom önskan att rätta till alkoholproblemen. Till sist kom stöd och hjälp med mentala och fysiska problem

(Roth & Gerald J. Bean, 1986). Kontinuitet och långsiktighet, i förhållande till kortsiktiga lösningar, vilket Roth & Gerald J. Bean (1986) kom fram till var det främsta behovet personer i hemlöshet behöver få uppfyllt. Att bo i lågtröskelboende kan ses som en kortsiktig lösning ifrån samhället. Att få hjälp med alkoholproblem kommer relativt långt ner i personer i hemlöshets egen prioriteringslista. Stenberg (2008) menar att det finns en generell brist på långsiktiga boendelösningar för individer i hemlöshet och att det beror på att resurser används på fel sätt (Stenberg, 2008). Samtidigt som Göteborg Stad har satsat på att bygga fler lågtröskelboenden har de dragits in resurser för andra verksamheter som jobbar med studiens målgrupp.

Nu när vi har blivit nerdragna på 700 000 har vi bara öppet, tre dagar i veckan. [...] Så resursfrågan är en viktig bit för oss...

En annan respondent uttrycker sig som följande.

Jag tycker det dras in mycket på behandlingshem. Förr kunde man vara med. Gamla traditionella torkar, finns inte längre [...] men asså, vi åkte med folk till behandlingshem förr.

Vi tolkar det som att respondenterna menar att det dragits ner på verksamheter, som jobbar med inledande möten, och på kvalitetstid respondenterna upplevt sig ha haft tidigare tillsammans med sin klient. Stenberg (2008) skriver att individer som har ett drogmissbruk och lever i hemlöshet ofta erbjuds möjlighet till behandling för missbruket. Nordfeldt (1999) skriver att frivilligorganisationernas ändamål gentemot människor i hemlöshet är bland annat att fungera som ett kompletterande socialt nätverk. Det innebär bland annat att personal från frivilligorganisationerna ställer sig till förfogande för de hemlösa personerna. De bör vara och är den kompletterande del som ofta gör att mötet fungerar så tydligt och smärtfritt som möjligt för klienten. Det kan bland annat röra sig om individer som inte vill eller känner sig redo att ta kontakt med myndigheter. Det kan också vara personer som i tidigare myndighetsärenden blivit nekade hjälp och därför känner ett motstånd till att pröva söka hjälp på nytt (Nordfeldt, 1999). Vi tolkar Nordfeldt som att det kan vara betydelsefullt med mötesplatser där frivilligorganisationernas personal finns tillgängliga för de hemlösas individuella

behov. Respondenterna uttalar sig om en verksamhet för målgruppen som har stängts, till följd av en omfördelning av resurser i Göteborgs stad.

Det är er målgrupp. Bara alkohol, ingenting annat, och man bodde där, och där fanns det möjlighet att bo... fastän man kanske hade boende. Det var inget uttalat behandlingshem, utan dit kunde man åka ut, vara nykter för en period, just för att kunna behålla sitt boende. Det är ju stängt nu då.

Enligt Amato och Macdonald (2011) så är män i jämförelse med kvinnor mer mottagliga för alkohol- och drogmissbruk, vålds- och egendomsbrott, psykisk ohälsa, arbetslöshet, självmord samt diskriminerande attityder från omgivningen. I deras studie konstaterar Amato och Macdonald endast det faktum att män är mer mottagliga än kvinnor för dessa riskfaktorer utan att tydligt besvara varför det är så (Amato & Macdonald, 2011). I enlighet med Amato och Macdonalds (2011) samt Nordfeldts (1999) forskning skulle nerläggningen av verksamheter vilka fungerat som skydds nätverk för målgruppen kunna bidra till att målgruppen är mer mottagliga för ytterligare riskfaktorer. Att verksamheter som jobbar relationsskapande alternativt preventivt har stängts ner för målgruppen, har vi förstått av respondenterna. Det tänker vi kan bero på resursbrist och det tolkar vi som att det i sin tur kan bero på bristfällig dokumentation från frivilligorganisationer.

Jo det är att vi har ju inte dokumenterat vårt arbete här förens vi började med det förra året. [...] vi är frivilligorganisation så legat lite efter kanske [...] inte har dokumenterat [...] inte fört statistik... De kommer nu mer å mer!

Som citatet påvisar har respondenten uppgett att deras organisationer har liten eller obefintlig dokumentation. Respondenten uppger dock att processen att dokumentera har påbörjats inom organisationen. Vi har inte kunnat finna tidigare forskning som varken bekräftar eller motbevisar det som respondenten påvisar i citatet, att frivilligorganisationer inte haft en vana av att dokumentera sitt arbete. Däremot har respondenterna i denna studie själva påpekat en brist av dokumentation och vikten av att frivilligorganisationer dokumenterar det arbete de utför. Det framkommer att respondenterna anser att det idag främst är statistik på sina resultat av arbetet med målgruppen som kan förändra utvecklingen.

Det är också viktigt att påvisa brister man ser. Farligt att verka helt i det tysta.
De försvinner ur statistik, det är statistik som krävs för att få till förändringar.
Det är siffror som talar! Tror det är jätteviktigt.

Swärd (2007) skriver om att det finns en konkurrens mellan frivilligorganisationer, där de kämpar om att få tillräckligt med bidrag, sponsorpengar och uppmärksamhet genom att förmedla sina olika budskap (Swärd, 2007). Vi tolkar det som att det finns konkurrens om tillgång till resurser för sitt arbete från välfärdsstaten mellan frivilligorganisationerna. I konkurrensen tolkar vi att dokumentation kan vara behjälplig för att tillskansa sig resurserna, till exempel i form av bidrag, som krävs för att tillgodose behoven. En av frivilligorganisationerna i denna studie har fått nerdraget 700 000 sek under året 2014. Vi tolkar detta som om att det kan vara en konsekvens av konkurrens mellan frivilligorganisationer. Två av respondenterna för en dialog kring varför verksamheter som inte resulterar i snabba resultat för målgruppen läggs ner.

- Jag tror man kan koppla det till produktivitetstänket att det inte ger några pengar...
- Precis de kostar bara samhället
- Den sociala vinsten, den är inte lika viktig längre liksom
- Nej den kan man inte mäta i pengar

Vi tolkar dialogen som att de är de ekonomiska vinsterna och argumenten som väger tyngst, medan de sociala värdena mer och mer förbises. Enligt respondenterna har det dessutom uppstått fler utsatta grupper som behöver hjälp.

Skillnaden då från 2008 till idag, är att det har kommit in en mycket större mängd människor, som ska ta del av de här pengarna, så är det ju.

En annan respondent fortsätter.

För att på sikt så måste man lägga mer pengar. För målgruppen ökar, men det vet vi ju att, de politiska besluten går inte i takt med att problemen kommer så att säga...

Vi tolkar respondenterna som att behovet av hjälp ökar i samhället och resurserna som avsätts för att hjälpa utsatta grupper ökar inte i samma takt. Enligt respondenterna är dessa utsatta grupper, bland annat yngre människor.

Om man tar Göteborg, så vet ju jag att, jag har ju hört tjänstemän säga... att fokus måste ligga på Biskopsgården nu... på de unga. Det har tillkommit, asså... större utsatthet. [...] Så de kanske går före en alkoholiserad fyrtioåring i detta fallet... asså man konkurrerar om samma platser...

Enligt respondenterna är EU-migranter från Rumänien en annan utsatt grupp.

2014 lät vi romerna komma,[...]då hade vi nästan upp till 200 - 210 besökare...[...] De va ohållbart!

Respondenterna tar upp ytterligare en grupp av människor som befinner sig i utsatthet. Gruppen består av äldre individer med knappa ekonomiska resurser.

- Sedan har det ju börjat komma fattigpensionärer på (Verksamhetsnamn)...
- Människor som har så jätte låg pension så de inte har råd till mat längre, asså du har inget missbruk inget sånt men du har inte råd till mat.
- Det liknar Sverige på 30-talet med folk som står i brödkö och de e alla olika människor...

Vi tolkar att situationen för målgruppen har försämrats under de senaste åren genom en omfördelning av resurser. Omfördelningen kan bero på fler antal utsatta grupper i samhället. Omfördelningen kan ha bidragit till att långsiktiga eller relationsskapande, alternativt preventiva verksamheter har minskat idag. Det kan vara en följd av bristande dokumentation hos frivilligorganisationerna. Det kan även bero på nolltoleranspolitiken Göteborg Stad driver. Det kan medföra att individer i målgruppen som inte är redo för behandling, drabbas hårdast. Konsekvensen kan bli att individer står utan tillräcklig hjälp i samhället idag.

6.2.3. Gruppens plats i samhället

Det är som att alla sitter still i en liten båt för att den inte ska kantra och om någon flyter förbi så vill man inte... helt enkelt hjälpa.

En av respondenterna uttryckte denna metafor i relation till samhällets attityder gentemot målgruppen. Vi tolkar att båten är den del av samhället där majoriteten av befolkningen befinner sig. Befinner du dig innanför kanterna på båten, då har du ett ansvar att sitta stilla och inte gunga för mycket åt ett eller annat håll för då kan båten kantra. Det är inte givet idag för alla människor i båten att sträcka ut en hand för att hjälpa någon ombord. Enligt en av respondenterna är samhället alla människor och beroende på vad majoriteten tycker är normalt eller inte så blir ett beteende normalt eller avvikande.

Jag representerar också massan. Så det är så jag tänker. Samhället är.. om man pratar om den här gruppen.. så pratar man om det normativa liksom.. vad är normalt och inte? [...]avvikande beteende. Om det är alkoholism, om det är psykiskt ohälsa, om det är... det blir mindre och mindre accepterat.

Respondenterna upplever att det som avviker från samhällets gemensamma "regler" blivit mindre accepterat. En respondent menar att den minskade tillåtelsen att frånga "reglerna" kan bero på ett individinriktat samhälle.

Det här individuella samhället, man ska sköta sig själv, mycket läggs på individen. Du ska komma på utsatt tid...

Citatet ovan antyder att respondenterna har upplevt ett individualistiskt tänk i samhället. Carlson (2006) menar att människor i hemlöshet med missbruksproblematik anses kunna ta ansvar för sin situation. Vi tolkar detta som att även personer i studiens målgrupp påverkas av att samhället upplevs som individinriktat. Det medför att ett större ansvar läggs på personerna i målgruppen för deras situation (Carlson, 2006). Följande citat från ytterligare en respondent ger en bild över de attityder som ibland uppstår kring studiens målgrupp, exempelvis i en situation där personen väter ner sig.

Det är ofrånkomligt att viss procent missköter sig. Kissa i buskarna, eller förstör någonting eller skrämmer något barn i sitt tillstånd, det är ofrånkomligt liksom [...] det e inte okej att vara full klockan två på dagen. Har du kissat ner dig då skrattar jag då.

Att studiens målgrupp påverkas av sitt alkoholbruk i hög utsträckning får vi insikt i från citatet ovan. Samhällets gemensamt antagna "regler" om alkohol och vanor därtill, kan påverka huruvida individer i målgruppen söker hjälp. Amato och Macdonald (2011) diskuterar mansidealet och dess normers inverkan på den hemlösa mannen. Genom alkohol och droger sker eventuellt en självmedicinering och det kan bero på mansidealet som männen och även kvinnorna ibland känner av. Amato och Macdonald kopplar det till en rådande norm om att 'en man ska kunna ta vara på sig själv' (Amato & Macdonald, 2011). Vi tolkar det som att författarna menar att männen i hemlöshet hellre själva tar till en provisorisk lösning i form av alkoholen, än att de ber samhället om hjälp. Detta kan även vara en effekt av det individualistiska samhälle som respondenterna nämmt. Respondenterna upplever att en minskad tillåtelse i att bryta mot samhällets gemensamt antagna "regler" inte har påverkat alla utsatta grupper på samma sätt.

Toleransen för avvikande beteende och att vara annorlunda [...] har minskat och är inte längre lika stor. Samtidigt som det finns en annan grupp i samhället, beroende på hur man väljer att lyfta fram det, till exempel hela Hen-debatten och Queer-debatten... De e liksom lite chickt så, de e lite ballt att snacka om de... och då e de okej att vara avvikande på det sättet... för man gör en grej i media [...] ja jag vet inte riktigt... förstår ni vad jag menar?

Vi har tolkat respondentens uttalande som att personer ifrån en annan utsatt grupp, HBTQI-gruppen, visas större acceptans i samhället. Acceptansen gruppen visas är beroende av att personer i gruppen endast bryter samhällets gemensamt antagna "regler" i avseende på sexuell orientering, könsuttryck och könsbestämmelser.

Jag tänker de e okej att vara avvikande så länge du bidrar liksom. Så länge du lyckas ekonomiskt och bidrar så är allt okej. Men gör du inte det liksom så e de inte okej längre, då ska du in i någon norm liksom... de e någon konstig form av bestraffning...

Respondenterna upplever att det är tillåtande att tillhöra en grupp som avviker under förutsättning att du inte är i behov av samhällets hjälp. Då blir till exempel en människa som identifierar sig med HBTQI-gruppen, har jobb och klarar sig själv inte lika utsatt i samhället som en medelåldersman, som ej har jobb, ej bostad och är oförmögen att klara sig utan hjälp utifrån.

Ja, ja det är okej att vara avvikande så länge du bidrar, bidrar du inte så ska du tuktas på något sätt och veta att såhär ska du bete dig för att få ta del av min godhet.

Respondenten tar upp en mentalitet i samhället som redan tidigt varit aktuell. Qvarsell (2006) tittade på fattigvården och folkförsäkringar runt 1906 och kom fram till att en liknande mentalitet som respondenterna i den här studien tar upp redan då var implementerat i samhället. Qvarsell kom fram till att mentaliteten byggde på en så kallad hjälp till självhjälp. Genom att använda sig av en uppfostring liknande tänk inom fattigvården så ansåg man att individerna skulle få det bättre eftersom de uppmanades till att ta vara på sitt eget liv (Qvarsell, 2006). Enligt Hansen Löfstrand (2005) behöver klienter hos socialtjänsten uttrycka sina behov på ett sätt som passar in i rådande familje- och policyideal för att få hjälp. Det går i linje med respondenternas upplevelser, vilka antyder att personer ur studiens målgrupp måste anpassa sig till vad samhället anser är det rätta för denne annars riskerar denne att inte få den hjälp som behövs.

6.3. Analys med teori

Studiens resultat visar att frivilligorganisationernas upplevelse är att studiens målgrupp framstår som mindre accepterad i dagens samhälle än tidigare år. Med begreppen innanförskap och utanförskap kan vi förstå vad respondenterna menar med samhälle och hur målgruppen blivit mindre accepterad. Innanförskapet är en majoritet av människor i samhället. För att ett innanförskap ska finnas krävs ett utanförskap (Stigendal, 2004). Månson (2010) skriver att enligt Durkheim stärks även innanförskapet av utanförskapets existens. Vi tolkar att samhället består av både innanförskap och utanförskap som skapas genom interaktion människor emellan. Vilka människor i samhället som tillhör innanförskap eller utanförskap är föränderligt

över tid och beroende av vilka normer som råder i samhället. Vi tolkar utifrån respondenterna att studiens målgrupp befinner sig i ett utanförskap idag. Socialkonstruktionismen tar upp att det är genom människors interaktion med varandra som verkligheten vi lever i uppstår (Giddens & Sutton, 2009). Enligt Giddens och Sutton (2009) utgör människor samhället och därmed ligger människor till grund för aktuella normer. Enligt Månson (2010) och Payne (2002) så bidrar förväntningar och kommunikationen mellan människor till att upprätthålla och reproducera normer. Vi tolkar att anledningen till att studiens målgrupp ses som avvikande från normer beror på människorna i samhället. Enligt Orlenius (2001) och Stigendal (2004) är normers existens beroende av att det finns människor som bryter mot normer. Det medför att så länge det finns individer som bryter mot normer, så finns det människor i utanförskap (Orlenius 2001 & Stigendal, 2004). Vi tolkar det som att det endast är möjligt för målgruppen att uppleva en delaktighet i ett innanförskap om individen från målgruppen väljer att anpassa sig till förmån för att följa normerna som antagits av en majoritet av människor.

Resultatet från studien visar att respondenterna upplever en mindre acceptans gentemot målgruppen. Vi tolkar att det kan vara en följd av respondenternas upplevelse av ett individualistiskt samhälle. Enligt Payne (2002) skapar vi verklighetsuppfattningar utifrån de sociala sammanhang vi ingår i. Utifrån respondenternas upplevelser av verkligheten är samhället individualistiskt och styrs av ekonomiska intressen. Vi tolkar respondenternas upplevelse av målgruppens situation som att olika normer är i olika grad tillåtna att bryta mot. Vilka sorters normer och vilket antal normer människor bryter mot avgör hur accepterade människor blir i samhället (Giddens & Sutton, 2009). Respondenterna upplever att det är mer accepterat att bryta mot normer så länge individen kan bidra ekonomiskt till samhället. För en individ som bidrar ekonomiskt till samhället och inte är i behov av samhällets hjälp blir det mer accepterat att bryta mot en norm i samhället, än för en individ beroende av hjälp från samhället. Vi tolkar respondenterna som att studiens målgrupp ofta är beroende av hjälp från samhället. Vem som befinner sig i innanförskap eller utanförskap kan bero på individens individuella förmåga att presentera. En individs befinnande i innanförskap eller utanförskap kan därmed tolkas som en gråskala på vilken människor kan vara i högre eller lägre grad av innanförskap eller utanförskap (Stigendal, 2004). Vi tolkar det som att

respondenternas upplevelse av att samhället är individualistiskt och drivs av ekonomiska intressen inte är en ny företeelse som uppstått mellan 2008-2015.

Studiens resultat visar att distinktionen mellan olika missbrukargrupper har lösts upp i viss utsträckning. Respondenterna menar att olika missbrukargrupper sammansättningar tidigare definierades av vilken drog personerna i gruppen använde. Idag har dessa grupper mer eller mindre blivit till en missbrukargrupp som använder flera substanser enligt respondenterna. Burr (2003) menar att samhället förändras över kulturgränser, platser och tid. Vi tolkar det som att samhällsförändringar bidragit till att distinktionen mellan olika missbrukargrupper suddas ut och till att personerna i målgruppen blandar substanser i större utsträckning än tidigare. Utifrån respondenternas upplevelser är det svårt att dra en slutsats om vilka samhällsförändringar som varit bidragande.

Ett av studiens resultat är att det tillkommit fler utsatta grupper i Göteborgs stad. Därmed är det fler människor som är berättigade till hjälp från samhället, vilket medför att samhällets resurser ska räcka till en större andel utsatta människor än tidigare. Följden har blivit att studiens målgrupp inte har tillgång till lika stora resurser som tidigare. Vi tolkar respondenterna som att de tillkomna utsatta grupperna bryter mot normer i samhället på liknande vis som studiens målgrupp (Månson, 2010 & Orlenius, 2001). Enligt Stigendal (2004) befinner sig de tillkomna utsatta grupperna i utanförskap eftersom de bryter mot normer i samhället. Inträdet av fler utsatta grupper i ett utanförskap kan vara en effekt av att det blivit svårare att tillhöra innanförskapet i samhället. Det vill säga att innanförskapet har utgjorts av olika normer som förändrats över tid, vilket resulterar i att fler eller andra grupper av människor utesluts från innanförskapet (Stigendal, 2004). Utifrån respondenternas upplevelser går det dock inte att dra någon slutsats om vilka normer som finns idag och hur dessa bryts av respektive grupp.

Ett av studiens resultat är att nolltoleranspolitiken mot missbruk, Göteborg Stad driver påverkar vilka sorters verksamheter som prioriteras av kommunen för målgruppen. Göteborgs stad har jobbat mot att missbruk inte ska existera genom att ofta prioritera att individer ska sluta med sitt missbruk innan de kommer tillrätta med andra problem. Detta sätt att arbeta för ett minskat missbruk har enligt respondenterna förändrats i vissa avseende på senare år. Vi tolkar respondenternas upplevelser som

att nolltoleranspolitiken fortfarande påverkar vilka sorters verksamheter som prioriteras av Göteborgs stad. Vi tolkar respondenterna som att människor i studiens målgrupp som inte har en uttrycklig önskan om att sluta med sitt alkoholmissbruk, har få ställen där de kan få hjälp att få sina behov tillgodosedda idag. Stigendal (2004) och Orlenius (2001) skriver att en majoritet av människor befinner sig i ett innanförskap. Vi tolkar det som att människorna som tar beslut om vilka verksamheter som ska prioriteras befinner sig i innanförskapet. I innanförskapet blir det inte lika viktigt att satsa på verksamheter som jobbar med människor som inte har en önskan om att följa normen. Effekten blir för målgruppen att de tilldelas otillräckliga resurser om de inte väljer att försöka efterleva normen som råder i innanförskapet.

Enligt respondenterna har organisationerna haft liten eller obefintlig dokumentation om sitt arbete med målgruppen tidigare. Dokumentering har de senaste åren påbörjats inom några av frivilligorganisationerna. Detta är en faktor vi tolkar att respondenterna upplever kan påverka Göteborgs stads prioritering av verksamheter för gruppen. Börjesson (2003) menar att sanningen konstrueras utifrån hur vi beskriver vår verklighet och att verkligheten därför kan uppfattas olika av samhällets människor. Vi tolkar det som att dokumentering av arbetet som utförs och dess resultat inom frivilligorganisationer kan bidra till en annan beskrivning av målgruppens situation och behov. Frivilligorganisationernas syn på målgruppens situation och behov kan därmed införlivas i hur Göteborg stad beskriver verkligheten och sedan tar beslut om vilka verksamheter som bör prioriteras, samt om vilka verksamheter som inte kan få de medel som tidigare disponerats där.

7. Diskussion

Den här studien visar att situationen för målgruppen har förändrats och målgruppen har fått det sämre ställt i vissa avseende. Respondenterna upplever att målgruppen framstår som mindre accepterade i samhället 2015 än tidigare. I studien visas några av attityderna respondenterna upplever finns i samhället. Vi har tolkat respondenterna som att samhället värderar individens förmåga att klara sig själv samt bidra till samhällets välfärd högt, vilket bidrar till minskad acceptans för målgruppen. Genom studien är det svårt att säkerhetsställa när dessa

attityder skapats. Vi tolkar respondenterna som att de upplever att attityderna blivit påtagligare mellan år 2008 och år 2015. Distinktionen mellan olika missbrukargrupper har i viss utsträckning lösts upp mellan år 2008 och 2015, vilket är beroende av att fler personer brukar idag olika sorters droger. Respondenterna menar att det inte finns någon entydig anledning till att blandmissbruk är vanligare idag utan det är beroende av samhällets förändringar. Det har tillkommit fler utsatta grupper i Göteborgs stad, vilket kan vara en bidragande orsak till en omfördelning av resurser. Verksamheter som inte fokuserar på behandling av sina klienter i första hand har blivit nedprioriterade. Det kan vara en följd av Göteborg Stads nolltoleranspolitik och av att frivilligorganisationer inte dokumenterat sitt arbete tidigare. Nedprioriteringen drabbar de personer som redan är mest utsatta inom målgruppen.

I inledande del av denna studie påvisas att hemlöshet är ett socialt problem och att enligt socialtjänstlagen (2001:435, 1kap 1§) skall demokrati och solidaritet baseras på bland annat jämlika levnadsvillkor. Det går att problematisera huruvida, så länge vi har människor som inte har något boende, uppnått jämlika villkor för levnad. Det är därför ideella organisationer utgör ett gott komplement till myndigheter (Olsson, 2008). Enligt flera författare av de studier vi tagit del av, är det generellt brist om forskning på området. Från 2008 har forskning varit begränsad som fokuseras till hemlösa medelålders män med alkoholproblem. Kanske ses vår studie som ett komplement för att utöka kunskap om situationen för de hemlösa männen i Göteborg.

I inledningen av den här studien tog vi upp olika nyhetsmedier som i hög utställning rapporterat om nya grupper i hemlöshet. Vi upplevde att den publika hemlösheten handlade främst om andra grupper i hemlöshet. Det kan vara så att samhället i stort innehåller fler utsatta människor idag, 2015, än tidigare. Respondenterna i denna studie upplever att det tillkommit grupper som inte varit där tidigare till deras frivilligorganisationers aktiviteter vars deltagare förr var främst studiens målgrupp och andra missbrukargrupper. Genom ökande antal utsatta grupper har studiens målgrupp enligt respondenter fått det sämre till stor

del. Respondenters upplevelse av attityder i samhället ser vi även i massmedias rapportering av hemlösa. I tidningen Metro skriver Skoglund och Gerdfeldter (2014) att olika länder har börjat sätta upp olika konstverk med syfte att utestänga hemlösa från det offentliga rummet. I Kina återfinns du spikar i betong under broar, i Frankrike används konformat galler och i Sverige sitter människor numera på sluttande bänkar. Det går att ifrågasätta om sluttande bänkar är en trend, som råkar bli något av en "opraktisk design". Eller om det är så att dessa bänkar är svåra att sitta på och därför också bidrar till att skrämja bort personer som skulle vilja ligga ner på bänkarna. Guibourg (2014) skriver i en artikel om hur spikar satts upp i London, där hemlösa tidigare sov. I Sverige rapporteras det om att samhället försöker att bygga bort hemlösheten. Tholin (2015) rapporterar om hur hemlösa själva upplever stadsmiljöerna som "ogästvänliga". De påpekar att det inte längre går att få någon tillfredställande vila i det offentliga utrymmet i städerna. Irragorri (2015) skriver i Dagens Nyheter om hur det i Stockholm dyker upp mer och mer exkluderande design. Genom dessa nyhetsartiklar tänker vi inte att vi vill bevisa något slutgiltigt, utan visa på en bild av vad hemlösa människor i många stora städer möts av. Vi vill slutligen reflektera över vad hemlösa människor idag har för situation i samhället, om det är så som enligt våra resultat i denna studie, att det blivit värre. Kanske gäller detta i så fall för alla olika grupper av hemlösa och kräver därför en vidare forskning.

7.1. Förslag till framtida forskning

Under studiens gång har det uppkommit frågor om ämnet studien behandlar. Vi har ofta lagt dessa frågor åt sidan eftersom det fallit utanför ramen till denna studie. Det vi vill föra fram som nya uppslag för framtida forskning är att grundat på denna studie genomföra en undersökning huruvida individer i studiens målgrupp själva upplever att situationen har förändrats över tid. Detta skulle medföra att undersökningen inriktas på den del av den här studiens målgrupp som befunnit sig i hemlöshet under en längre period. Våra reflektioner kring detta är att en sådan undersökning skulle kunna bidra till att höra rösten hos de mest utsatta personerna inom den här studiens målgrupp. Vidare skulle nya uppslag kunna behandla hur det kommer sig att individerna i studiens målgrupp befinner sig i hemlöshet. Hur exempelvis avgiftningskliniker samt behandlingsprogram

fungerar utifrån målgruppens perspektiv. Hur Göteborg Stad skulle kunna förändra utvecklingen i situationen för målgruppen genom ett nytt angreppssätt på missbruksproblem. Hur medmänniskor behandlar varandra och vad vi värderar högst hos andra i ett samhälle som drivs av mätbara vinster.

9. Referenser

- Amato, F. & Macdonald, J. (2011). Examining risk factors for homeless men: Gender role conflict, help-seeking behaviors, substance abuse and violence. *The journal of men's studies - A scholarly journal about men and masculinities*, 19(3), 227-235.
- Barnathan, M. (2011). *The Help*. [Film] USA: DreamWorks SKG
- Billinger, K. (2005). Fokusgrupper - en datainsamlingsmetod. (Red.) I Larsson, S., Lilja, J. och Mannheimer, K. *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur. S.169-177.
- Burr, V. (2003). *Social constructionism*, London: Routledge
- Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner – En sorts metodbok*, Lund: Studentlitteratur.
- Berman, A. H. & C, Bristendel, C. (2011). *DUDIT-E & Alcohol-E, Samtala konstruktivt om droger och alkohol*. Stockholm: Gothia Förlag.
- Carlson, D. (2006). Vems ansvar? – Om tre socialsekreterares syn på hemlöshet och bistånd i form av boende. I Magnusson, A-S. (Red.) *Ett offentligt liv - Hemlöshet och hemlöshetsarbete i Göteborg*. (Rapport). Göteborg: FoU i Väst. S. 11-27.
- Codex (2015). *Forskning som involverar människan*.
<http://www.codex.uu.se/forskningmanniska.shtml> [2015-04-14]
- Codex (2015). *Informerat samtycke*. <http://www.codex.uu.se/manniska2.shtml> [2015-04-14]
- Davidson, K. (2014). Fler kvinnor och barn drabbas av hemlöshet, *Skånskan*, 23 juni. <http://www.skanskan.se/article/20140623/LUND/140629929/-/fler-kvinnor-och-barn-drabbas-av-hemloshet> [2015-04-21]
- Giddens, A & Sutton, P. (2009). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Guibourg, C. (2014). Spikar mot hemlösa möts av hård kritik, *Metro*, 8 juni. <http://www.metro.se/nyheter/spikar-mot-utelliggare-mots-av-hard-kritik/EVHfnh!zRD5NmRZCZKsc/> [2015-04-22]
- Hansen Lofstrand, C. (2005). *Hemlöshetens politik. Lokal policy och praktik*. Diss., Göteborgs Universitet. Malmö: Égalité.

- Irragorri, J.J. (2015). Designen som ska hålla hemlösa borta, Dagens Nyheter, 7 april. <http://www.dn.se/sthlm/designen-som-ska-halla-hemlosa-borta/> [2015-04-22]
- Ligneman, T. (2013). *Allt fler hemlösa barnfamiljer*. [Radioprogram] Malmö: P4 Malmöhus.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=96&artikel=5690945> [2015-04-21]
- Lundälv, J. & Moberg U-C. (2006). *Mediehandbok för socialarbetare*. Gävle: Meyers Förlag
- Meeuwisse, A. & Swärd, H. (2002). Vad är ett socialt problem? I Meeuwisse, A. & Swärd, H. (Red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur. S. 23-53
- Mikael Stigendal (2004). *Framgångsalternativ: mötet i skolan mellan utanförskap och innanförskap*. Lund: Studentlitteratur
- Månson, P. (2010). *Båten i parken - Introduktion till samhällstudier*. Falun: Norstedts
- Nordfeldt, M. (1999). *Frivilliga organisationers insatser för hemlösa*. (Rapport, Sköndalsinstitutets skriftserie Nr.3). Sköndal: Sköndalsinstitutet.
- Olsson, L-E. (2008). Civila samhället och utsatta medborgare – hemlöshet som exempel. *Socialmedicinsk tidsskrift*, (85), 1, 75-77.
- Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden - finns den?* Hässelby: Runa
- Payne, M. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Persson, A. (2014). EU-migranter får lokal vid Nobeltorget. *Sydsvenskan*, 20 november. <http://www.sydsvenskan.se/malmo/eu-migranter-far-lokal-vid-nobeltorget/> [2015-04-21]
- Qvarsell, R. (2006). Försäkringstanken: Fattigvård och Folkförsäkring, 1906. (Red.) I Swärd, H. & Egerö, M-A. *Ligga till last, fattigdom och utsatthet, socialpolitik och socialt arbete under 100 år*, Borås: Gleerup Utbildning AB. S. 249-255.

Repstad, P. (1999). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Rosengren, A. (2008). Kvinnor i hemlöshet och vad som hänt sedan 1998. *Socialmedicinsk tidsskrift*, (85), 1, 48-54.

Roth, D. & Gerald J. Bean, Jr. (1986). New Perspectives on Homelessness: Findings From a Statewide Epidemiological Study. *Psychiatric Services - A Journal of the American Psychiatric Association*, 37(7), 712-719.
<http://dx.doi.org/10.1176/ps.37.7.712> [2015-04-10]

Salö, F. (2010). Stort mörkertal bland unga, *SVT Nyheter*, 26 oktober.
<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/stort-morkertal-bland-unga-hemlosa>
[2015-04-21]

Skoglund, K. & Gerdfeldter, M. (2014). Här är städernas hemliga antiuteliggararkitektur, *Metro*, 11 juni. <http://www.metro.se/nyheter/har-ar-stadernas-hemliga-antiuteliggar-arkitektur/EVHnfj!bCy6ff2bYz19g/> [2015-04-22]

Socialstyrelsen (2015). *Socialstyrelsens definition av hemlöshet*.
<http://www.socialstyrelsen.se/hemloshet/omfattning/definition> [2015-04-15]

Socialstyrelsen. (2015). Hemlöshetens omfattning i Sverige.
<http://www.socialstyrelsen.se/hemloshet/omfattning> [2015-05-10]

Socialtjänstlagen 2001:453. <https://lagen.nu/2001:453> [2015-05-08]

Stenberg, L. (2008). Oslos hemlöshet redan halverad. Helsingfors och Stockholm hakar på. *Socialmedicinsk tidsskrift*, (85), 1, 92-95.

Stenberg, L., Svanström, L. & Åhs, S. (1989). *Utebyggarna i välfärdssamhället*. Kristianstad: Tidens förlag: Folksam

Swärd, H. (1998). *Hemlöshet - Fattighedsbevis eller välfärdsdilemma?* Lund: Studentlitteratur

Swärd, H. (1999). Homelessness in Sweden—discussion, patterns, and causes, *European Journal of Social Work*, (2), 3, 289-303,
DOI:10.1080/13691459908412196

Swärd, H. (2004). Att förklara hemlöshet. *Socialmedicinsk tidsskrift*, (81), 1, 8-13.
Swärd, H. (2007). Den publika hemlösheten. I Hansen Lofstrand, C & Nordfeldt, M. (Red.) *Bostadslös! Lokal politik och Praktik*, Malmö: Gleerups Utbildning AB. S. 91-111.

Swärd, H. (2008). *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur

Tholin, J. (2015). *Kritiken: Stadsmiljön görs ogästvänlig för att hålla hemlösa borta*. [Tv-program] Sverige: Tv 4 Nyheterna.
http://www.tv4play.se/program/nyheterna?video_id=3132492 [2015-04-22]

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber
Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Wolch, J.R., Dear, M. & Akita, A. (1988) Explaining homelessness. *American Planning Association Journal*, 54(4), 443-453.

Bilaga 1.

Intervjuguide till individuella intervjuer med organisationerna

Intervjustart: Information delges respondenterna om studiens ändamål och hur de kan ta del av den senare, personlig anonymitet likaså, dock ej för organisation, intervjun spelas in och anteckningar kommer ske kontinuerligt under intervjun. Sammanhangsmarkering kring vilken grupp studien fokuserar på, det vill säga hemlösa, medelålders män med någon form av alkoholproblem, år 2008 och 2015. Avslutar intervjuerna med påminnelse om inbjudan till fokusgrupp som äger rum 1-2 veckor efter detta tillfälle, där möjlighet till att ta med sig en kollega uppmuntras.

Tema hemlöshet

Kan inte du berätta för mig vad hemlöshet är? hur ser/såg det ut för den här gruppen?

Tema kontakt

Hur får/fick ni kontakt med gruppen?

Hur ser/såg kontakten ut med gruppen?

Vad upplever ni ligger till grund för den eventuella skillnaden mellan 2008 och 2015?

Tema sysselsättning

Vad gör/gjorde gruppen?

Dag och natt?

Vad upplever ni ligger till grund för den eventuella skillnaden mellan 2008 och 2015?

Tema förhållanden

Hur ser/såg förhållandena ut för gruppen?

Yttre faktorer som påverkar/påverkade gruppens situation i närmiljön?

Med vilka attityder upplever ni att gruppen blir/blev bemötta (i närmiljön)?

Vad upplever ni ligger till grund för den eventuella skillnaden mellan 2008 och 2015?

Tema boende (inte lägga för stor vikt vid detta tema)

Hur bor/bodde gruppen?

Vart befinner/befann sig gruppen?

Vad upplever ni ligger till grund för den eventuella skillnaden mellan 2008 och 2015?

Bilaga 2.

Intervjuguide till fokusgrupp

1) Olika resurser, olika möjligheter att möta de olika behov som finns, vad beror det på?

– Det finns (något som vi tyder är en generell uppfattning) resursbrist för vår målgrupp på grund av omfördelning, hur påverkar den eventuella resursbristen då vår målgrupp?

Vad blir innebörden för gruppen? Under vår undersökningsperiod 2008 till 2015?

Vad beror en eventuell skillnad på?

2) Bemötande och attityder från hjälpgivaren (hjelpgivaren och dess egna föreställningar)

– Uppfattningar respondenterna nämnt är bland annat att myndighetsutövare kan ha känt rädsla, otrevliga, inadekvat hjälp, dålig respekt, hur tänker ni, stämmer eller inte?

I en av intervjuerna har det uppkommit, att bemötandet ifrån det närverket som finns omkring, som exempelvis socialtjänst kontakter, har till stor del ett väldigt dåligt bemötande gentemot vår grupp, och att den kommunikationen inte fungerar, men att om någon från personal från frivilligorganisationer, eller ombud/vän är med så blir respekten för personen/individerna bättre och hjälpen mer adekvat? Individer från vår målgrupp får då den hjälp som de frågar efter, medan ensamma på socialtjänsten så visar de ofta frustration då ej fick vad de bad om. Låta folk leva i ett alternativt sätt i ett parallellsamhälle? Vad blir innebörden för gruppen? Under vår undersökningsperiod 2008 till 2015? Vad beror en eventuell skillnad på?

3) Samhället och attityder

– Med samhälle, vad menar ni då? Vilket samhälle är det? Hur ser man på denna man i samhället, och vad/vem är då samhället? Under vår undersökningsperiod 2008 till 2015? Vad beror en eventuell skillnad på? (kunskap, okunskap, empati, medmänniska, grannen, politik, myndigheterna)

4) Sysselsättning, vad gör vår målgrupp om dagarna och nätterna?

– Vilken sysselsättnings finns för vår målgrupp, under dygnets alla timmar. Efter intervjuerna har det framkommit att respondenterna är hyfsat överrens om att dricka alkohol. Det som kommit upp tidigare är att bland annat sålde den här gruppen ofta tidigare Faktum för sysselsättning/inkomst. Uppfattningen är att målgruppen inte har lika stor möjlighet att göra det idag? Vad tänker ni om det? Vad beror det på? Skillnad i detta från 2008 till 2015?(arbetstränar, har praktikplatser, socialdricka, ensamdricka). Delningen på grund av inträdet av fler på arenan? Finns det uppfattning om mindre eller mer av det från 2008 till 2015? Vad beror det på?

5) Hierarkimodell mellan alkoholanvändare och narkotikaanvändare

Organisationer som inte bara ser polariseringen grupperna emellan, utan hierarkin mellan dem? Vilken relation har de till varandra? Har den hierarkiordningen förändrats över tid, 2008 till 2015? Vem ses som mer och bestämmer eventuellt mer? Vad ligger till grund för en sådan förändring(i så fall)?